

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ivana Koščić

Medicinska antropologija
Kulturna določenost percepcije bolezni,
Objektivnost medicinske znanosti

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ivana Košćić
Mentorica: doc.dr. Karmen Šterk

Medicinska antropologija
Kulturna določenost percepcije bolezni,
objektivnost medicinske znanosti

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Medicinska antropologija; kulturna določenost percepcije bolezni, objektivnost medicinske znanosti

Ljudje vse pogosteje obračajo hrbet zahodni medicini, saj se vse bolj zavedajo svoje vloge pri ozdravljenju in skrbi za zdravje. Moderna medicina se ne ukvarja z zdravljenjem posameznika, temveč z zdravljenjem bolezni glede ne pacientove simptome. Druge alternativne metode, ki jih danes označujemo z izrazom alternativna medicina in so pravzaprav tradicionalna kitajska, indijska, domorodna ameriška, afriška, bližnjevzhodna in tibetanska medicina, so se razvile veliko pred zahodno medicino, tako zahodna medicina ni edina „objektivno pravilna“. Gledano z antropološkega vidika, so si vse kulture med seboj enakovredne, ni bolj objektivne ali boljše kulture. Vse kulture ter medicinske prakse in sisteme zdravljenja, ki so jih razvile, pa je potrebno obravnavati znotraj določenega kulturnega konteksta in resničnosti.

Ključne besede: zdravje, bolezen, medicinska antropologija, zahodna medicina, biomedicina, alternativna medicina, komplementarna medicina

Medical anthropology, perception of illness depending on culture, objectivity of medical sciences

People have started to turn their backs on western medicine because they are becoming more aware of their role in curing the disease and maintaining good health. Modern medicine does not cure the individual it cures the disease according to its symptoms. There are alternative methods, that we name Alternative Medicine. These methods are simply traditional Chinese, Indian, Native American, African, Middle-Eastern and Tibetan medicine practices that have been in use longer than western medicine, therefore it is not the only one that is objectively correct. Anthropologically speaking, all cultures are equal. There is no culture that is more objective or better than the other. All of these cultures, their medicine and curing systems they have developed, need to be treated within larger cultural spectrum and their cultural truth.

Key words: health, disease, medical anthropology, western medicine, biomedicine, alternative medicine, complementary medicine

KAZALO

1 UVOD	5
1.1 Cilji diplomskega dela.....	7
1.2 Opredelitev temeljnih pojmov.....	7
2 MEDICINSKA ANTROPOLOGIJA	9
2.1 Smeri medicinske antropologije.....	10
2.1.1 Ekologija in epidemiologija	10
2.1.2 Etnomedicina.....	10
2.1.3 Razlogi za pojav bolezni	11
2.1.4 Družbene spremembe in medicina	12
3 ZGODOVINA IN RAZVOJ POJMOV BOLEZNI IN ZDRAVJA.....	13
4 KULTURNA DOLOČENOST PERCEPCIJE BOLEZNI	15
4.1 Magija in znanost	17
5 URADNA MEDICINA; BIOMEDICINSKE OBLIKE ZDRAVLJENJA	19
5.1 Zahodna znanost in medicina	19
5.2 Javno zdravstvo in nadzor	21
6 NEURADNA ALI „DRUGA“ MEDICINA	23
6.1 Skupine neuradnih metod zdravljenja	25
6.1.1 Ajurveda.....	26
7 NARAŠČUJOČE ZANIMANJE ZA „DRUGE“ MEDICINE.....	32
8 ZAKLJUČEK.....	34
9 LITERATURA	36

» Cilj antropologije je zaščititi svet pred družbenimi razlikami.«

Ruth Benedict

1 UVOD

Da bi človeštvo lahko obstajalo, morajo biti ljudje zdravi. Svetovna zdravstvena organizacija je pojem zdravja definirala kot stanje splošnega družbenega in gospodarskega napredka. Potreba po zdravju je univerzalna, je del človekove biološke strukture, zato so se tudi razvili različni in za določene kulture značilni načini zdravljenja (Brenko in drugi 2001, 9). Vsaka kultura tako vzdržuje svoj skupek pravil, ki določajo, kako posameznik doživlja bolečino, bolezen in smrt. Različne kulture prav tako gojijo svoje mite, običaje, tabuje ter kriterije etičnosti, ki skupaj določajo način soočanja posameznika z minljivostjo življenja in posamezniku pomagajo osmisliti razlog za trpljenje, dostojanstvo bolnika ter vlogo umiranja in smrti. Bolečina mora biti, kot piše Illich (1974), del kulture, saj vsaka kultura predpisuje način za doživljanje trpljenja in za vsako so značilni njeni, posebni načini zdravljenja. Čeprav je vsaka kultura osmislila pojme bolečine, bolezni in zdravljenja, je samo eni, iz določenih razlogov, uspelo prevzeti oblast in avtoriteto nad drugimi – moderni zahodni medicini.

Prevladujoč način razmišljanja v razvitem delu sveta, ki je na Zahodu v veliki meri prežet z etnocentrizmom, ne spodbuja k razumevanju kompleksnosti sobivanja kultur na Zemlji, temveč favorizira in se osredotoča le na eno, globalno vizijo o svetu okrog nas. Za Zahod značilen racionalističen pristop je enodimenzionalen. »To je kot, na primer, ko gledamo predmet v prostoru - z enim pogledom ga ne moremo zajeti popolnoma, z vseh strani« (Grmek 2000, 72). Taisti predmet ima namreč še veliko strani, ki jih naš pogled ne doseže. Če apliciramo zgornjo ugotovitev na pričujoče diplomsko delo, je človek, ki gleda predmet *znanstvena medicina*, opazovani predmet pa *zdravljenje, bolezen in zdravje*¹.

Znanstvena medicina je prevladujoča obilka zdravljenja na Zahodu, ki se jo prav zaradi „znanstvenosti“ in racionalnega pristopa k preučevanju v tej kulturi favorizira in postavlja kot edini in najbolj pravilen pristop k zdravljenju, po drugi strani pa še marginalizira druge oblike zdravljenja, značilne za druge kulture. Razumevanje pojma medicine v razvitem delu sveta je posledica prevladujočega načina razmišljanja o tem, kaj se v tem prostoru šteje kot

¹ Splošna razširjenost in sprejetost znanstvene medicine pa še ne pomeni, da drugi načini zdravljenja ne obstajajo in niso uspešni

verodostojno in „pravo“ razmišljanje o medicini, pogosto se pa pozablja, da takšen način razumevanja ni ena in edina „objektivna resnica“. Znanstvena medicina je dosegla velik napredek pri raziskovanju bolezni in sredstev ter pripomočkov za zdravljenje le - teh, je torej razvita v smislu mehaničnosti. V zadnjem času pa vse bolj stopa v ospredje pomen posameznika v procesu zdravljenja, njegovih želja in energije. To so prvine, ki so v alternativnih medicinah izredno pomembne že od nekdaj, zahodna kultura in medicina pa je na tem področju zaostala in šele sedaj se osvetljuje pomembnost psihologije, čustev, toka energij in povezanosti z naravo v procesu zdravljenja. Kljub tehnološkemu napredku, ki veliko opravil olajšuje in mnogo vsega omogoča, pa po drugi strani vsakdan postaja stresen in negotov, kar posledično povzroča številne bolezni, med njimi vse več možganskih in srčnih kapi, bolezni, različne oblike fizične in psihične izgorelosti, ... Takšen ali drugačen napredek posamezniku ne more nadomestiti bivanja v naravi, sprostitve, samospoznavanja, potrebe po sobivanju z naravo. Na tej točki ljudje danes pogosto poiščejo pomoč v alternativni medicini.

Alternativna medicina dobiva vse več privržencev, nasprotno pa znanstvena vse več kritik. Ne samo, da bi sodobna medicina morala vključevati vse, kar obolelemu človeku pomaga na poti do ozdravljenja, odpraviti bi bilo potrebno tudi ločevanje znanstvene in alternativne medicine, znanost pa bi na tem mestu lahko služila za preverjanje učinkovitosti. »Emocije in stroga prepričanja vodijo v predsodke, predsodki pa v izkrivljeno znanost. Raziskovalci v obeh medicinskih sistemih uporabljajo znanost, da bi dokazali to, v kar verjamejo, vendar bi bilo potrebno znanost uporabiti za namene preverjanja, ne pa dokazovanja« (Edzard, 2006).

Medicina je bila vedno tudi družbena znanost in delovanje na področju medicine družbena dejavnost (Ule 2007, 238), zato jo lahko obravnavamo kritično, umestimo v določen družbeni sistem, spremljamo skozi zgodovinska obdobja, analiziramo spremembe in jih povežemo z družbenimi spremembami. »V zadnjih desetletjih so o tej temi pričeli pisati tudi strokovnjaki z drugih področij: antropologi, sociologi, filozofi in zgodovinarji, ki pristopajo k obravnavi medicine predvsem s kulturološkega vidika in se ukvarjajo s problemi zdravstvenih sistemov kot kulturnih konstrukcij« (Brenko in drugi 2001, 9).

1.1 CILJI DIPLOMSKEGA DELA

Z diplomskim delom želim skozi prizmo medicine pokazati na raznolikost kultur in narodov in torej osvetliti večno vprašanje medicinske antropologije. Zato je potrebno najprej definirati medicinsko antropologijo v splošnem, njen razvoj in nastale smeri, nato pa temo razviti do glavnega cilja – kritično pogledati na zahodno medicino in pokazati, da njena „znanstvena“ orientacija ne služi nujno človeku kot pacientu.

Pogosto se smatra, da je znanstvena medicina edina verodostojna, vendar velja opomniti, da gre za ramišljenje, prevladujoče na Zahodu, v moderni kulturi, s čemer pa se ne bi strinjali v vzhodnih in drugih tradicionalističnih kulturah. Percepcije bolezni, zdravja in telesa se med kulturami zelo razlikujejo, zato so določeni zdravstveni sistemi verodostojni samo v kulturi, v kateri so nastali. V pričujočem delu ne želim favorizirati alternativne medicine kot absolutno učinkovite, niti okrniti učinkovitosti znanstvene medicine, temveč predvsem osvetliti možnost dopolnjevanja obeh medicin in znanosti, ki bi lahko služila za testiranje učinkovitosti.

1.2 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

Uradna medicina je institucionaliziran zdravstveni sistem, priznan s strani države in vključen v izobraževalni sistem in sistem zdravstvenega zavarovanja. Imenuje se jo tudi klasična, znanstvena, zahodna, moderna, konvencionalna, šolska in ortodoksna medicina (Ogorevc 2008, 7).

Tradicionalna medicina vključuje raznolike zdravstvene prakse, pristope, znanja in prepričanja, ki za zdravljenje prepostavljajo zdravila rastlinskega, živalskega in mineralnega porekla, spiritualne tehnike in vaje, ki pomagajo pri ohranjanju splošnega dobrega počutja in hkrati služijo za obravnavo, diagnozo ali preventivo bolezni (World Health Organization, 2001, 11). To je zdravstveni sistem, ki se je razvil na podlagi izkušenj znotraj določene kulturne tradicije (WHO 2000, 2 v Ogorevc 2008, 7).

Alternativna in komplementarna medicina sta skoraj v vseh medicinskih slovarjih obravnavani skupaj. Lipovec-Čebren (2008) pojasnjuje, da je pojem alternativna medicina problematičen, ker postavlja to medicino na nasprotni pol biomedicine, zaradi česar se

pogosteje uporablja izraz komplementarna medicina. V slovenskem medicinskem slovarju je alternativna medicina definirana kot medicina, ki za zdravljenje uporablja znanstveno nepreverjene metode, temelječe na tradiciji in verovanju (Slovenski medicinski slovar, 2002, 45 v Ogorevc 2008, 7).

V pričujočem delu tradicionalna in alternativna medicina predstavljata „drugo“ ali neuradno medicino ter služita kot dokaz, da uradna znanstvena medicina ni edina „objektivno verodostojna“. V poglavjih, ki sledijo, sta pojma uporabljena sočasno, ne da bi pri tem dajali večjo pomembnost izvorni definiciji. Oba pojma, tradicionalna in alternativna medicina, sta dodatno obrazložena v uvodu 5. poglavja „Neuradna ali „druga“ medicina“.

2 MEDICINSKA ANTROPOLOGIJA

Medicinska antropologija je področje antropologije, ki se v svoji srži ukvarja s percepcijo in razumevanjem zdravja, bolečine in zdravljenja bolezni. Preučuje dejavnike, ki vplivajo na zdravje in bolezen ter njihov kulturni in družbeni značaj. Prav tako v svoj domet zanimanja vključuje procese zdravljenja in njihovo medkulturno raznolikost. Medicinski antropologi preučujejo, kako odnosi med človekom in drugimi bitji vplivajo na zdravje ljudi, širše družbene formacije in okolje. Zanima jih, kako sta zdravje in bolezen povezana s kulturnimi normami in družbenimi institucijami, kako s politiko in posledicami globalizacije (Lipovec-Čebren 2008, 24) .

Medicinska antropologija opisuje, interpretira in kritično pristopa k preučevanju odnosa med kulturami in za posamezne kulture značilnim vedenjem. Zdravje in bolezen postavlja v širši kontekst kulturnih, družbenih, političnih, ekonomskih in zgodovinskih procesov (Pool in Geissler 2005, 29).

Vse kulture poznajo zdravljenje bolezni in vsaka kultura neguje svojo tradicijo zdravljenja. Od tod tudi potreba po medicinskih antropologih - da bi te medkulturne razlike lahko razumeli. Obstajajo tri empirične obrazložitve za bolezen in zdravljenje:

1. »Bolezen v vseh oblikah je univerzalno dejstvo, s katerim se človek sooči v življenju; pojavlja se v vseh časovnih obdobjih, krajih in v vseh družbah«.
2. »Vse poznane družbene skupnosti so razvile in definirale metode in vloge v procesu zdravljenja bolezni«.
3. »Vse poznane družbene skupnosti so razvile oblike prepričanja, znanja in percepcije, ki so v skladu z njihovimi družbenimi matricami«.

(Wellin 1997, 48 v Lipovec-Čebren 2008:25)

Uršula Lipovec Čebren (2008) pojasnjuje, kako so medicinski antropologi po 2. svetovni vojni postali iskani za potrebe mednarodnih zdravstvenih programov, saj so Američani poskušali v svetu okrepiti svoj vpliv tudi s programi zdravstvene pomoči v „nezahodnih“ državah, a so bili rezultati, pogosto ravno zaradi velikih kulturnih razlik in pomanjkanja prevajalcev, neuspešni.

Dober primer nesporazuma in odpora je dogodek med gvatemalskimi domorodci in zahodnimi zdravstvenimi organizacijami, ko so v eni od gvatemalskih vasi zavrnil odzvez

krvi zaradi prepričanja, da je kri neobnovljiva in jo bodo na ta način za vedno izgubili ter tako oslabili svojo življenjsko moč (Joralemon 1999, 10 v Lipovec-Čebon 2008, 44).

2.1 SMERI MEDICINSKE ANTROPOLOGIJE

Medicinska antropologija je postala opredeljeno in avtonomno področje raziskovanja v 50 – ih in 60 – ih letih 20. stoletja, zahvaljujoč številnim raziskavam, ki so pripomogle k opredelitvi smeri medicinske antropologije kot so ekologija in epidemiologija, etnomedicina, opredelitvi medicinskih aspektov družbenih sistemov ter položaja in vloge medicine v različnih družbenih ureditvah (Lipovec-Čebon, 2008).

2.1.1 Ekologija in epidemiologija

Biologija, kultura in okolje vplivajo na potek bolezni in njeno razširjenost, kulturni dejavniki pa igrajo pri tem pomembno vlogo pri prilagajanju človeka njegovemu okolju. Človek pogosto menja svoje bivališče, ki je nekakšen »dejavnik selekcije v odnosu do njegove fizične strukture« (Alland v Čebon 2008, 46). Epidemiološke raziskave služijo preučevanju vpliva med starostjo, spolom, zaposlitvijo in razredno stratifikacijo ter razširjenostjo določene bolezni.

2.1.2 Etnomedicina

Etnomedicina se v prvi vrsti ukvarja s tradicionalno medicino, raziskavami, ki bi dokazale, da „nezahodne“ medicine oziroma sistemi zdravljenja niso napačni in neuporabni, temveč nosijo s sabo bogato kulturno dediščino o zdravljenju.

Etnomedicina je pravzaprav privedla do tega, da danes biomedicinski način zdravljenja uvrščamo med načine zdravljenja sploh. Področje etnomedicine zajema tradicionalne medicine, ki jih ni mogoče postaviti v „konceptualni okvir biomedicine“ (Fabrega in Landy v Lipovec-Čebon 2008, 47). Raziskave s področja etnomedicine dokazujejo, kako zmotna je bipolarna predstava o tem, da predstavlja biomedicina znanstvenost, racionalnost in razvitost, tradicionalna medicina pa iracionalnost, neznanstvenost in nerazvitost.

Antropolog WHR Rivers v svoji knjigi »Medicine, Magic and Religion« pojasnjuje, da avtohtone medicinske prakse v zahodnem svetu ne bodo sprejete kot racionalne, če pa jih postavimo v širši kontekst lokalnih verovanj in kulture, postanejo zelo racionalne in logične«. Podobno Bronislaw Malinowski v „Argonavtih zahodnega Pacifika“ argumentira, da za nas iracionalni sistemi menjave „nevrednih“ ekonomskih dobrin med skupinami z Malinezijskih otokov postanejo racionalni, če jih obravnavamo v kontekstu njihovih tradicionalnih ekonomskih menjav (Pool in Geissler 2005, 29).

2.1.3 Razlogi za pojav bolezni

Medicinski antropologi so opredelili tri načine razumevanja bolezni, ki so: bolezen kot kazen, bolezen kot deviantnost in bolezen kot indikator delovanja družbenega sistema. Prva opredelitev, bolezen kot kazni, velja za eno najstarejših. Družbeni red se povezuje z moralnim redom, zato je bolezen pokazatelj nemoralnega vedenja v družbi, vedenja ki odstopa od postavljenih družbenih norm (Landy 1977, 24 v Lipovec-Čebren 2008, 48). V predmoderni družbi so bili pojmi zdravja in bolezni tesno povezani z religioznim pojmovanjem čistoče in umazanosti ali negotovosti, vendar se ti pojmi niso nanašali na higienske standarde, saj takrat še ne moremo govoriti o higieni v smislu opredelitve pojma s stališča zdravstvenega sistema. Religiozna pojmovanja zdravja so bila usmerjena bolj na duševno zdravje kot pa na zdravje telesa. Bolezen naj bi se tako pojavila zaradi neupoštevanja določenih družbenih norm in tabujev.

Opredelitev bolezni kot deviantnosti izraža razumevanje bolezni kot recipročen odnos med postavljenimi družbenimi normami in boleznimi. V kolikor se prekrši neka norma, se poruši ravnotežje, takšno stanje pa privede do konflikta, ki se manifestira v bolezni. Kako se torej vedemo do okolja, ki je del univerzuma, to bomo dobili povrnjeno v smislu zdravstvenega stanja, zdravja ali bolezni.

Tretja opredelitev, bolezen kot pokazatelj učinkovitosti delovanja družbenega sistema, velja prav tako za eno izmed starejših, saj njen razvoj datira v obdobje antike, ko so filozofi domnevali, da bi bilo v dobro organizirani družbi in skupnosti manj obolenj. Uršula Lipovec-Čebren (2008) navaja, da določene države na Zahodu tudi danes merijo svojo uspešnost z indeksi, povezanimi z zdravstvom; npr. življenjsko dobo ljudi, odstotek umrlosti po porodu med novorojenimi otroci, vrstami in razširjenostjo bolezni itd.

2.1.4 Družbene spremembe in medicina

Družbeno-politične spremembe vplivajo tudi na spremembe teorije in prakse, povezane z zdravjem. Nekateri strokovnjaki so predpostavljali, da bo biomedicina samoumnevno nadomestila tradicionalno medicino, ker je trenutno vplivnejša in bolj razširjena. Vendar pa se je izkazalo, da je sistem zdravstvene pomoči tako le razširil svojo „ponudbo“, ne pa tudi ogrozil zastopanost alternativne medicine v splošnih praksah zdravljenja.

3 ZGODOVINA IN RAZVOJ POJMOV BOLEZNI IN ZDRAVJA ²

V *predmodernih, tradicionalnih* družbah sta bila zdravje in bolezen povezana z religioznimi pojmovanji in tako vpeta v svet religije. Izrazoslovje, ki ga v povezavi z boleznimi in zdravjem uporabljamo danes (npr. pojem higijene), takrat še ni bilo razvito, saj so bili vsi vidiki, ki se nanašajo na zdravje in bolezen, povezani z religioznimi praksami in vedenjem, ne pa s področjem medicine. Še celo diete, katerih zapise najdemo med starimi „svetimi spisi“, niso bile povezane s področjem zdravja in telesa, temveč obravnavane kot neke vrste odrešenje. »Religiozna pojmovanja zdravja so bila usmerjena na zdravje duše, ne telesa«. (Turner 2000, 10 v Ule 2003, 14).

V *antični Grčiji* so se ob religiozno-mitskih konceptih začeli razvijati tudi drugi, sekularni koncepti. Takrat nastane pojem človekovega „notranjega ravnotežja“, ravnotežja med štirimi telesnimi tekočinami: krvjo, sluzjo, črnim in rumenim žolčem. Notranjemu ravnotežju so večji pomen, razen v antični Grčiji, pripisovala tudi starejša mitološka spoznanja o bolnem človeku. V obdobju antične Grčije je tudi že poznana razlika in nasprotje med „panacejskim“ in „higienskim“ pojmovanjem zdravja in bolezi. Medtem ko je za „higienski“ pristop značilna preventiva, „panacejski“ predpostavlja uporabo zdravil, operativne posege ipd. (Turner 2000, 13 v Ule 2003, 14).

Po *židovsko-krščanskem* razumevanju bolezi in zdravja, je bolezen po eni strani božja kazen, vendar hkrati tudi priložnost, da se „grešnik“ odkupi za svoje grehe. Bolezen je torej istočasno kazen in priložnost. Tudi po židovsko-krščanskem pojmovanju skrb za zdravje ni bila na prvem mestu, temveč je v ospredju skrb za dušo in odrešenje.

S komercializacijo grešnosti postaneta bolezen in zdravljenje del denarne menjave. Zdravljenje tako postane plačljivo, zato se je bolezen še dolgo obravnavalo kot božjo voljo in posledično se z njo niso želeli spopadati. Naslednje obdobje, obdobje reformacije, je prineslo individualiziran odnos posameznika do grešnosti in tudi bolezi, ki mu nato sledi obdobje znanstvene revolucije v 17. stoletju.

² Vsi podatki v poglavju so prevzeti iz Ule, Mirjana (2003): Spregledana razmerja. O družbenih vidikih moderne medicine. Aristej, zbirka Dialogi, Maribor. Str. 13-18.

V obdobju od 17. do 19. stoletja se je razvila večina ideologij, diskurzov in praks, na katerih temelji sodobna biomedicina. Zahodna medicina je ustvarila mehanicistično in materialistično sliko človeka oz. človeškega telesa kot avtomata. Bog je ostal samo tisti, ki je ustvaril svet in se ne meša več v delovanje narave, duša pa tista, ki je enako odgovorna za začetek delovanja tega stroja, vendar tudi ta v nadaljnjem razvoju ne sodeluje več. Medicinska znanost se utrdi na načelu, da je potrebno kar najboljše poznati zakone narave, da bi lahko spoznali vzroke za nastanek bolezni. To so metafizična načela, skladna z zakoni alopatične medicine in njenimi disciplinami anatomijo, fiziologijo, farmacijo itd.

S pojavom močnih modernih evropskih držav medicina širi svoj vpliv na delovanje celotne družbe, ne samo na bolnika. Družba prične organizirano skrbeti za splošno zdravje populacije, zato je medicini pripadla vloga skrbnika zdravja in higiene splošne populacije. Nastajajo bolnišnice in klinike, pojavi se tudi klasifikacija bolezni, oprta na simptome in znake bolezni. Bolezni postajajo pomembnejše od pacienta in takšen razvoj v 19. stoletju privede do razvoja medicinske znanosti, biomedicine in njene premoči nad drugimi sistemi zdravljenja in torej medicine, kot jo poznamo še danes.

4 KULTURNA DOLOČENOST PERCEPCIJE BOLEZNI

Bolezen je, kot že omenjeno, kulturna kategorija in del družbenih simbolinih vrednosti. Percipiranje bolezni v tem pogledu pomaga pri spoznavanju in preučevanju semantičnega sistema drugih kultur. Vsaka kultura predpostavlja klasifikacijo bolezni, njenih simptomov in načinov zdravljenja.

»To, kar nam izgleda kot primitiven obred, je lahko del racionalnega sistema, ki je podoben našemu sistemu zdravljenja, le da se od njega nekoliko razlikuje«. (Šimenc 2008, 154) Ugotovitev, da imajo načini zdravljenja v drugi kulturi svojo lastno racionalnost, je eden največjih dosežkov medicinske antropologije. Razlike se pojavljajo že v dojemanju človeka kot živega bitja in njegovih bolezni. Šimenc (2008, 154) piše, da so medicinski antropologi s pomočjo raziskav potrdili naslednje predpostavke: *(1) da se pripadniki različnih kultur na bolezen ne odzivajo enako, (2) posameznikovo reakcijo na bolezen določajo kulturni in družbeni temelji, (3) kdaj in kako se bo posameznik obrnil na nekoga za pomoč, je prav tako kulturno in družbeno določeno.* Naprej dodaja, da so razlike med kulturami vidne tudi pri izražanju bolečine. Za enega od začetnikov raziskovanja medkulturnih razlik v javnem izražanju bolečine velja Zborowski³, ki je na osnovi primerjave izražanja bolečine med tremi skupinami ljudi iz različnih kulturnih okolij dokazal, kako kultura vpliva na izražanje in dojetje bolečine in bolezni. Skupine so predstavljali Italijani, Židi in ameriški protestanti. Italijani so se izkazali kot zelo ekspresivni, glasno so jokali, se pritoževali in v splošnem izražali čustva. Ko so dobili zdravilo proti bolečinam, so se umirili in bolečina je prenehala. Njihovi strahovi so bili usmerjeni na sedanost ter na probleme, ki jih je bolečina povzročila takrat, v tistem določenem trenutku. Zdravnikom so zaupali. Pri Židih je bilo ravno obratno, saj so bili strahovi povezani s potencialnim razvojem bolezni v prihodnosti. Nekateri so vračali zdravila proti bolečinam, saj so predpostavljali, da se jim bo bolečina sicer zmanjšala, a hkrati, da bolezen ne bo povsem izginila. Tudi potem, ko je bolečina prenehala, so še naprej gojili strahove in nezaupanje v zdravnike. Predstavniki skupine ameriških protestantov niso kazali občutljivosti v izražanju in opisovanju bolečine. Sledili so zdravniškimi navodilom, sodelovali in niso dvomili v predpisane postopke. Avtor je po opravljeni raziskavi zaključil, da prav kulturna pričakovanja o bolezni določajo, ali je bolečina klinični problem, ki zahteva intervencijo biomedicine, ali ne (Šimenc 2008, 154).

³ Mark Zborowski, antropolog, Harvard University.

Po načelih tradicionalne medicine telo simbolizira celoto, ki zajema tako posameznikovo fizično in duševno komponento, kot tudi njegove družbene odnose (Good 1994, 26-7 v Lipovec-Čebren 2008, 132). Uršula Lipovec Čebren (2008) navaja besede Boruta Telbana o neevropskih kulturah, v katerih ima človek zgodovinsko, kulturno in družbeno dimenzijo, telo pa je mikrokozmos vseh teh dimenzij. Duševnost in čustva, skratka vse, kar se dogaja v procesu posameznikovega umovanja, se odraža v fizičnem delovanju njegovega telesa. Zaradi tega tradicionalna medicina ne more ločeno obravnavati teh dveh aspektov, uma in fizičnega telesa. Uršula Lipovec Čebren to podpre s sledečo mislijo:

»Če si močno žalostna, boš takoj zbolela, ker, ko se v telesu nabere toliko žalosti, je potem možna samo bolezen« (Giorgia S. v Lipovec Čebren 2008, 132).

Kononenko (Kononenko v Černič 2010,15) razdeli delovanje človeka na tri ravni: (1) *duhovna raven (ljubezen, volja, univerzalna inteligenca)*, (2) *psihična raven (mentalna in čustvena)* in (3) *telesna raven (energijsko- informacijska in materialna dimenzija)*.

Kvas in Seljak (Kvas in Seljak 2004, 548-550 v Ogorevc 2008, 13) sta opredelila dva modela pojmovanja zdravja in bolezni, ki sta *biomedicinski* in *biopsihosocialni* model. Nekonvencionalna medicina ustreza biopsihosocialnemu modelu, ki poudarja pomen tako zdravja kot bolezni. Zdravje ni nekaj samoumevnega, posameznik mora, da bi ozdravel, aktivno sodelovati v procesu ozdravljenja. Zdravje je proces, odvisen od izpolnjenosti bioloških potreb.

Uradna medicina temelji na znanosti, ki sloni na prepričanju, da se je človek razvil iz materije. Človeško telo obravnava kot biokemični stroj, bolezen pa kot napako v delovanju tega stroja, ki jo je potrebno odpraviti. Pri tem uporablja redukcionistični pristop, ki predpostavlja, da je delovanje telesa odvisno od delovanja posameznih delov, ki jih lahko zdravimo prav tako posamično. Redukcionistični pristop bolezen omejuje na kemično delovanje znotraj „stroja“ in predpostavlja, da je vse, kar se dogaja v telesu, biokemijskega izvora. Znanstvena medicina se povezuje z materializmom, ki zagovarja „slučajnost“ kot vzrok za nastanek življenja, ki da nima globjega pomena, na enak način pa je obravnavana tudi bolezen (Kononenko v Černič 2010, 15).

Podobnega razmišljanja je tudi Canguilhem, ki pravi, da so za »biomedicinski koncept bolezni, ki bolnika in bolezen objektivizira in ne dopušča subjektivizma, značilne natančno

določene norme in zdraviti pomeni neko funkcijo ali organizem privedi do določene norme, od katere se je oddaljila« (Canguilhem 1987, 85 v Šimenc 2008, 149).

Biomedicinski model temelji po Giddensu na sledečih predpostavkah: *(1) bolezen je zlom človeškega telesa, ki ga oddaljuje od normalnega stanja, (2) ločenost telesa in uma – pacient je bolno telo, vendar z bolnim telesom se lahko manipulira, lahko se zdravi ločeno in pri tem se lahko zanemarijo ostali dejavniki, distanciran pristop k razumevanju in zdravljenju bolnika, (3) specializirano medicinsko osebje je edini strokovnjak za zdravljenje bolezni.* (Giddens 2007, 154)

4.1 Magija in znanost

Pogosto se magija in religija povezujeta z alternativnimi in tradicionalnimi oblikami zdravljenja, čeprav za to ni pravih temeljev, saj, kakor piše Uletova (2003), ni jasnega prehoda iz magičnih oblik zdravljenja na znanstvene in pogosto so tudi avtorji, ki so se zavzeli za znanstveno obravnavo telesa in bolezni, istočasno ohranili religiozno pojmovanje zdravljenja in medicine. V tradicionalni medicini se je prav tako razlikovalo med magičnimi, religioznimi in mitskimi oblikami zdravljenja ter vsakodnevno medicino, ki je bila povsem praktične narave (Ule 2003, 24).

Vse paradigmatke spremembe na področju medicine se dogajajo v okviru dveh dimenzij, kulture in ideoloških okvirjev. Prva dimenzija je *sveto/nesveto* in druga *kolektivno/individualno* (Ule 2003, 25).

Če iščemo razloge za bolezen v svetem, potem razumemo bolezen kot božjo kazen, če pa iščemo razloge v nesvetem, potem so za bolezen odgovorne bakterije, virusi itd. Če na bolezen gledamo kot na individualni fenomen, potem iščemo prav tako individualne razloge za pojav bolezni, če pa gledamo na pojav bolezni s kolektivnega vidika, potem je za bolezen odgovorno tudi okolje, revščina, slabi zdravniki, nezdrava prehrana ipd. (Ule 2003, 25).

S kombinacijo navedenega dobimo štiri kategorije predpostavk o bolezni in zdravju (Ule 2003, 25)

(1) kolektivistično- sekularni pogledi na zdravje in bolezen so značilni za socialno medicino. Ta se je pojavila v 19. stoletju kot pomemben del gibanja za izboljšanje javnega zdravja in medicinske oskrbe, saj se je pričelo upoštevati, da so vzroki številnih bolezni družbeni oz.

slabi življenjski pogoji delavskega razreda, vzpon kapitalizma, nezdrava prehrana, revščina, nizki higienski standardi itd.

(2) *individualistično - sekularna pojmovanja* predstavljajo osnovo alopatične medicine, po načelih katere je bolezen posledica napake v delovanju organizma, zdravljenje pa temelji na nadzoru bolezni z zdravlili, higieno, operacijami, počitkom, izobraženimi zdravniki itd.

(3) *individualistično - religiozne medicinske prakse* so značilne na primer za asketske prakse, ki poudarjajo koristnost diete in abstinence za telo in dušo. Bolezen je obravnavana kot zlo, proti kateremu se lahko uspešno borimo, če imamo nadzor nad svojim telesom, željami in čustvi.

(4) *kolektivistično - religiozne oblike* izhajajo iz prej navedenih in predstavljajo splošne napotke in pravila o tem, kako je potrebno živeti v obliki zapovedi, prepovedi, tabujev, ki so globoko vpleteni v življenja ljudi.

Danes prevladuje v zahodni medicini individualistično - sekularna paradigma, vendar ni neobičajno, da ljudje kombinirajo vse štiri kategorije.

Tako vsakdanje, kot tudi znanstveno pojmovanje bolezni se oblikuje in je družbeno konstruirano na podlagi kulturnih in družbenih odnosov. »Razlike v odnosu ljudi do zdravja in bolezni odražajo ali izražajo osnovne strukturne in kulturne razlike v odnosih moči v družbi, zato tudi v različnih družbah, kulturah in zgodovinskih obdobjih ni skladnosti o tem, kaj je zdravje in bolezen, je pa vsem kulturam skupno, da sta zdravje in bolezen dejavnika, ki se uvrščata med splošne pogoje družbenega obstoja« (Ule 2003, 27).

5 URADNA MEDICINA; BIOMEDICINSKE OBLIKE ZDRAVLJE NJA

Pogledi na telo, zdravje in bolezen s stališča uradne medicine so pravzaprav pogledi zahodne družbe na to. Percepcijo navedenih pojmov v zahodnih družbah s političnega in kulturnega vidika podpira institucionaliziran zdravstveni sistem, ki ga je potrdila državna oblast in je zato tudi del uradnega izobraževalnega sistema in zdravstvene oskrbe določene države. »Uradna medicina priznava le tiste terapevtske postopke, katerih učinkovanje se lahko potrdi s kliničnim eksperimentom. Takšni načini zdravljenja temeljijo na znanstvenih, racionalnih premisah ali hipotezah« (Brenko in drugi 2001, 26).

Moderna medicina pozitivistično ločuje dušo in telo, kar predstavlja tudi enega največjih problemov in hkrati spodbudo za kritiko medicinskih antropologov. To, kar danes imenujemo medicina, je posledica razvoja na tem področju v zadnjih treh stoletjih, medicina v obliki biomedicinskega modela zdravljenja se je namreč razvila istočasno z moderno družbo (Giddens 2007,153). To je tudi tisti trenutek v zgodovini njenega razvoja, ko sta zmagala znanost in razum, tradicionalno medicino pa se je vse bolj zanemarjalo.

Šele v obdobju 19. stoletja, do katerega so vsi sistemi, načini oziroma celotna zdravstvena kultura delovali vzporedno, pride do hierarhizacije načinov zdravljenja. Šele takrat se zgodi, da en model zdravljenja prevzame hegemonsko oblast, ostali pa so posledično postavljeni na margino. Ta sistem je sicer popolnoma prevladal in dobil zaupanje šele v 20. stoletju, vendar se nikoli v zgodovini dotlej ni zgodilo, da bi bil tudi edini sistem. Medicinski antropologi seveda obravnavajo biomedicinski model kot samo eno izmed mnogih oblik znanja o zdravljenju ljudi (Šimenc 2008, 148).

5.1 ZAHODNA ZNANOST IN MEDICINA

Tudi znanost se proučuje znotraj družbeno-kulturnega konteksta določenega obdobja (Kirn v Černič 2010, 7). Danes jo tako lahko povežemo s paradigmo znanstvenega razmišljanja, ki je v središče epistemološkega raziskovanja postavila eksperiment, matematično opisovanje sveta in s tehnologijo podprto izkoriščanje okolja (Mali v Černič 2010, 7).

Uporaba znanosti za diagnosticiranje bolezni v splošnem je bil ena od temeljnih dosežkov modernih zdravstvenih sistemov. Bolezni so pričeli pojasnjevati z objektivnega stališča, s pomočjo simptomov, ki jih je mogoče identificirati (Giddens 2007, 154).

Zahodna znanost je osnovana na dimenziji materialnosti, skozi prizmo katere gleda tudi na resničnost in naravo, ki se jo dojema zgolj v fizični obliki, saj jo lahko vidimo, otipamo in o njej pridobimo objektivno znanje, ne da bi pri tem upoštevali čustva, metode in instrumente, s pomočjo katerih jo proučujemo. Vse, kar nas boli, je mogoče preučiti z mikroskopom. Bolezni se ne obravnava kot skupni družbeni problem, temveč kaže na šibko stran posameznikovih celic in molekul. Ni potreben posameznik, ki bi povedal, kako se počuti in kaj ga boli, zdi se, da je vse mogoče razvozlati z mikroskopsko lečo. Bolezen se lahko pozdravi z eno tableto, ne da bi izgubljali čas za dolgotrajne procese zdravljenja (Pool in Geissler 2005, 77).

Grmek (2000) piše, da zdravniki obravnavajo „našo“ medicino kot „najbolj znanstveno“. Znanost je sicer dosegla velik napredek in visoko stopnjo preverljivosti dejstev, vendar je potrebno istočasno tudi vzeti v ozir, da narašča število bolezni, ki jih kljub razvoju znanosti ne znamo rešiti ali pa za njih ni pravih zdravil. Medicina po Grmeku ni znanost v pravem pomenu besede, temveč vrsta obrtne dejavnosti, ki združuje znanost, tehniko in spretnost. Medicina naj tudi ne bi mogla biti znanost, saj je potrebno vsako spoznanje tudi realizirati v praktičnem smislu. Medicina je torej prej tehnika, ki služi drugim znanostim: anatomiji, fiziologiji, patologiji, genetiki ipd. Grki so jo imenovali *atrike tehne*⁴ in ne *episteme*⁵, saj so jo obravnavali kot neke vrste obrtno dejavnost, ki združuje znanost, tehniko in spretnost (Grmek 2000, 81-82).

Pogosto se biomedicino prikazuje kot objektivno, utemeljeno in verodostojno, vendar, kot se strinjajo filozofi Gastan Bachelard, Georges Canguilhem in Michael Foucault, nobena znanost ni tako objektivna kot se jo prikazuje. Vse velike discipline, ki delujejo kot objektivne manifestacije nekega znanja, se razvijajo skozi čas, predstavljajo torej kontinuiteto in avtoriteto, hkrati pa so pogosto tudi polne nasprotovanj, nejasnosti, zablod ipd. »To so popolni konstrukti, ki so nastali na osnovi nenehnega izražanja o določeni temi«. (Šimenc 2008, 148) Čeprav večina ljudi verjame in obravnava biomedicino kot objektivno dejstvo, velja poudariti tudi spemenljivost njene resničnosti in objektivnosti (Šimenc 2008, 148).

⁴ Iatrike tehne grš. = medicinska umetnost
⁵ episteme grš. = znanost

5.2 JAVNO ZDRAVSTVO IN NADZOR

Posameznik ne skrbi več sam za svoje zdravje, temveč to vlogo prevzema institucija, ki se tega loteva z objektivnega stališča in predstavlja avtoriteto - javno zdravstvo. Na tem mestu bi se lahko vprašali: zakaj oz. kaj je privedlo do tega? Ker se je človeško populacijo pričelo obravnavati kot resurs, ki ga je potrebno opazovati in ki je izvor bogastva in moči (Giddens 2007, 154). Da bi lahko bilo to doseženo, je bila najprej potrebna sprememba odnosa do telesa ali lahko bi rekli, potrebno je bilo najti patologijo populacije.

Foucault v svojem delu „Nadzorovanje in kaznovanje. Nastanek zapora“ predstavi svoje razmišljanje o znanstveni medicini kot instrumentu državne moči, ki je kot reproduktivna sila vgrajen v vse plasti družbe. Oblast pa pri tem proizvaja znanje in subjekte, kakršne potrebuje država. Državne bolnišnice v splošnem in psihiatrične bolnišnice na enak način proizvajajo duševne bolezni, kot kriminalistika proizvaja kriminalizirane posameznike. Gledano epistemološko, je potrebno za razumevanje te Foucaultove trditve upoštevati povezanost med človekom kot družbeno osebo ter njegovo boleznijo ali kriminaliteto. Ljudem je postalo povsem vsakdanje in običajno, da o sebi razmišljajo v medicinskem izrazoslovju, tako je fenomen življenja postal objekt medicinskega raziskovanja (Foucault v Brenko in drugi 2001, 10-11).

Po Zoli (Zola 1972, 492 v Ule 2003, 240) se medicinski nadzor izvršuje skozi štiri procese: *(1) s širitvijo medicinskih praks v vsakdanjik, (2) s popolnim nadzorom in dostopom do medicinskih postopkov, razsikav in podatkov, (3) z dostopom do tabuiziranih življenjskih področij, (4) s širitvijo in medikalizacijo tistega, kar smatramo kot „dobro za življenje“, medikalizacija zdravega načina življenja, zdrave prehrane, odnosov in vzgoje.*

Država je poskrbela, da bi ljudje živeli bolje, izboljšala življenjske pogoje, poskrbela za dvig ravni higiene in organizirala delovanje institucij šole, zaporov, psihiatričnih in ostalih bolnišnic ter drugih institucij, kjer se vzporedno z opravljeno storitvijo izvaja tudi prevzgoja ljudi. Formalna zdravstvena nega, ki jo je vpeljalo izobraženo in strokovno usposobljeno osebje, je postala priznan način zdravljenja telesnih in duševnih bolezni. Medicina je s svojimi institucijami na novo definirala vsakodnevne življenjske prakse (Giddens 2007, 154).

Po Luckmanu (1992) se institucionaliziran svet doživlja kot objektivna resnica. Ta svet s svojo zgodovino datira še pred rojstvom posameznika in je zato ni mogoče biografsko zajeti. Zgodovina se je pisala tudi pred posameznikovim rojstvom, kakor se bo tudi po njegovi smrti. Zgodovina sama s tradicijo obstoječih institucij ustvarja značaj objektivnosti, posameznikova biografija pa se umešča znotraj te objektivne zgodovine družbe kot zgodovinsko, objektivno in torej dejansko stanje, institucija je tako postavljena pred človeka kot nedvoumno dejstvo.

Istočasno, piše Staničić (2007), se prične profesionalizacija zdravnika, ki zajema visoko stopnjo profesionalne avtonomije, a hkrati tudi monopol nad nudenjem zdravstvenih uslug. Shema zdravstvenega zavarovanja, ki se vzpostavi, vključuje zgolj s strani znanosti podprte oblike zdravstvene zaščite. Biomedicina se od ostalih načinov zdravljenja prične ločevati po osvajanju formalnega ali „višjega“ znanja, kar pomeni, da postane osrednjega pomena v zdravstvu to, kdo bo nudil uslugo namesto tega, kakšna naj bi bila ta usluga.

Illich (1974) v svojem eseju navaja, kako je zadnje desetletje strokovna medicinska praksa postala glavna grožnja zdravju, saj so bolečina, bolezen in smrt postali tehnična vprašanja, ne pa vprašanja zdravnikovega osebnega izziva. Problematične so postale zdravniške prakse, ki degradirajo posameznikovo zmožnost, da se avtonomno spoprijema z lastnim zdravstvenim stanjem. Tako postajajo načini in postopki zdravljenja novi vzrok „nezdravja“. »Prevladujoče bolezni, nemoč in nepravilnost so postali stranski učinek strategije za napredek. Stiska je danes posledica tistega, kar je bilo ustvarjeno, da zaščiti človeka pred surovostjo okolja«. Illich navaja, da pacienti v obdobju ekspanzije zdravstvenih institucij za nadaljno potrošnjo oz. uporabo storitev plačajo vse višjo ceno, čeprav se bodo tudi v prihodnje morali spopadati z bolečino. »To se dogaja, ker so prevladujoča družbena vedenja v sodobni družbi podvržena številnim odvisnostim. Bolečina je torej za industrializiranega človeka vprašanje tehnične narave – kaj narediti, da bi bolečina prenehala?« (Illich 1974).

6 NEURADNA ALI »DRUGA« MEDICINA

Tradicionalna medicina je znanje s področja medicine, starejšega izvora, ki se je daljše časovno obdobje razvijalo med kulturami in narodi. Tradicionalna medicina se je ohranila vse od 19. stoletja, ko je vodilno mesto zavzela biomedicina. V 20. stoletju se tradicionalno medicino zavrača kot zastarelo, škodljivo, neznanstveno ipd. Staničić (2007) ugotavlja, da je k dominaciji zahodne medicine pripomogla tudi uporaba jezika oz. diskreditacija tradicionalne medicine z izrazi, med katerimi se najpogosteje uporabljajo: marginalna, tradicionalna, ljudska, primitivna, magična, magično - religiozna, poganska, nejasna, neznanstvena, neprofesionalna, nadnaravna, kulturna medicina, novodobna medicina, neregularna medicina.

Uvedba pojma komplementarne medicine, ki se pojavi kot ublažitev zgoraj navedenih poimenovanj za tradicionalno medicino, je pokazala, da se je odnos v akademskih krogih do alternativne medicine spremenil, tako so nastali novi izrazi: heterodoksna medicina, nebiomedicinske oblike zdravljenja, holistična medicina, naravna medicina in torej komplementarna medicina kot dopolnitev (eng. complement) znanstvene medicine. Tudi osebe, ki izvajajo medicinske prakse neuradne medicine, se naziva z različnimi izrazi. »Nekateri od teh izražajo pozitivne, drugi negativen odnos do teh dejavnosti. Pogosta naziva sta na primer zdravilec in šaman« (Brenko in drugi 2001, 26).

Uršula Lipovec Čebren (2008, 91) navaja, da je bila večina raziskovalcev s tega področja prepričanih, da bo tradicionalna medicina popolnoma zamrla in da so se zato tudi razvila zgoraj omenjena pojmovanja tradicionalne medicine. Mnogi so bili prepričani, da bo znanstvena medicina popolnoma zamenjala vse druge oblike zdravljenja tako v zahodnem, kot tudi v „nezahodnem“ svetu, da bo na primer „voodoo“ na Haitiju povsem izginil, ko se bodo pojavile institucije znanstvene medicine in bodo torej bolnišnice nadomestile odhod v „voodoo“ domove. Avtorica se tudi sprašuje, zakaj je večini avtorjev tako samoumnevno, da bodo tradicionalni sistemi zdravljenja izkoreninjeni in najde odgovor v evolucionistični logiki in bipolarnem razmejevanju različnih zdravstvenih sistemov na biomedicino, ki predstavlja racionalnost, znanstvenost ter razvitost in druge zdravstvene sisteme, ki se jih predstavlja kot neznanstvene in arhaične in je zato postalo logično, in ne samo v medicini, da bodo vse

nerazvite kulturne elemente izkoreninilo vse, kar je razvito, institucionalizirano, akademsko, znanstveno in učeno.

Takšne predpostavke se pa vendarle niso uresničile, saj zanimanje za tradicionalno medicino ni pojenjalo ali izginilo, celo narašča, kar dokazuje tudi dejstvo, da narašča število raziskav s tega področja, objavlja se vse več znanstvenih člankov, knjig, dokumentarnih filmov, odpira vse več prodajaln s preparati za alternativno zdravljenje, centrov za jogo, ajurvedo, homeopatijo, masaže, reiki, hipnozo, hidroterapijo itd.

Preučevanje tradicionalne kulture se je vedno odvijalo vzporedno oz. z obzirom na elitno kulturo. Elitna kultura, ki se je vzpostavila v zahodnoevropski civilizaciji, se je razširila tudi na šole in univerze in tako postala institucionalizirana. Stare, stoletne ljudske tradicije in medicinske prakse tako postanejo alternativa šolski, znanstveni, ortodoksni ali uradni medicini.

Tradicionalna medicina se je večinoma prenašala z ustnim sporočilom, kar je ena izmed pomembnih razlik med znanstveno in ljudsko medicino. Vendar tudi pri slednji prenos ni bil vedno ustni, saj so ustvarjali rokopisne zapise, ki so se v naših krajih imenovali „*ljekaruse*“. Ustna izmenjava sporočil je bila pogosta in prav tako so se prenašala in zapisovala nova spoznanja (Brenko in drugi 2001, 14). Tudi v šolski medicini lahko najdemo prvine tradicije, ustno sporočanje ter obredne in simbolne elemente, ki jih običajno obravnavamo kot obeležja ljudske medicine (Loux 1993, 665 v Brenko in drugi 2001, 14). Etnologi se v 20. stoletju z ljudsko medicino ukvarjajo „površinsko“ in ustvarjajo zgolj opise, saj to področje še ni bilo obravnavano celovito, kot samostojno področje preučevanja. Za ljudsko medicino so bili značilni nevsakdanji recepti in razna praznoverja, preučevali so običaje, verovanja, magične prakse, ki so bile na nek način povezane z ljudsko medicino, vendar je bilo glavno področje raziskovanja vedno nekaj drugega. Dokler so ljudstva izkazovala ponos in nacionalni duh z nošenjem noš, arhitekturo, kuhinjo, jezikom, plesom in podobno, se je ljudsko medicino obravnavalo kot „zdravilstvo“, potrebno je bilo le ločiti tisto, kar je bilo koristno in je pomagalo, od tistega, kar je bilo škodljivo in nekoristno (Brenko in drugi 2001, 17).

»Sodobna medicina je veliko od tega že osvojila, vendar je naša dolžnost danes in v prihodnosti, da ostale vrednote ljudske medicine združimo, preizkušamo in ocenimo. Veliko vsega je potrebno odkloniti kot škodljivo, nevarno, nevredno in neprimerno, kar zahteva tudi danes najbolj odločno pobijanje« (Bazala 1933,1 v Brenko in drugi 2001, 17)

Malinowski, Rivers in Evin-Pritcharda, ki so pomembno prispevali k razvoju medicinske antropologije, zagovarjajo, da so tudi „primitivne medicine“ racionalne v njihovem kulturnem kontekstu, vendar da so po drugi strani pogosto premalo verodostojne, saj vlada prevelika povezanost med medicino, magijo in religijo. Verovanje nekega plemena, da je kri nereproduktivna in da je ni mogoče zamenjati, sicer s stališča sodobne medicine ni pravilno, vendar to ne bi smelo diskreditirati zaupanja v medicinske prakse določenega ljudstva ali plemena, na primer v moč določene zdravilne rastline istega plemena, ki to rastlino smatra kot zdravilo za prečiščevanje krvi.

6.1 SKUPINE NEURADNIH METOD ZDRAVLJENJA

Danes je poznanih in v uporabi veliko metod zdravljenja z alternativno medicino, prav tako razvejana pa je tudi njena klasifikacija. Inglis in Weststa sta jih razdelila na tri skupine: telesne, psihološke in paranormalne terapije (Inglis in West 1986, 2):

1. **Telesne terapije:** naravno zdravljenje (naturopatija, hidroterapija, prehrana in dieta), zdravljenje z zelišči (zeliščarstvo, aromaterapija), medicinske tradicionalne terapije (homeopatija, tradicionalna kitajska in indijska medicina), manipulativna terapija (masaža, kiropraktika), terapije z izvajanjem vaj in gibov (joga, tai chi, aikido, terapija s plesom), terapije, osredotočene na delovanje čutil (terapija z barvami, glazbo, likovna terapija)
2. **Psihološke terapije:** psihoterapije (hipnoterapija, avtosugestija, meditacija, avtogeni trening, terapija s sanjami)
3. **Paranormalne, energetske terapije:** egzorcizem, scientizem, spiritualno zdravljenje, terapevtski dotik, reiki, bioenergija

Kitajska, indijska in tibetanska medicina delujejo na principu vračanja energetskega ravnotežja. Vse tri zelo podobno iščejo vzrok bolezni v posamezniku, ki je podlegel trem strupom, ki so neznanje, neomajna pivrženost in odpor. To so trije dejavniki čustvenega izvora, ki rušijo energetske ravnotežje štirih elementov, gradnikov človeka in univerzuma: zemlje, vode, ognja in zraka. Po načelih kitajske, indijske in tibetanske medicine se diagnoze postavljajo na osnovi analize utripa, jezika in urina. Element duhovnosti je prisoten v obliki

velike pozornosti, ki se jo posveča pacientu. Zdravljenje se pri vsakem pacientu razlikuje, v vsakem primeru pa se pacientu najprej pojasni, zakaj njegov način življenja ni pravi in kje tiči vzrok njegovega obolenja. Pogosto se priporoča celovito spremembo načina življenja, ki vključuje spremembo prehranjevalnih navad, duhovne prakse, gibanje, dovolj spanca, spremeniti je potrebno celoten potek dneva. Pri tem igra pomembno vlogo tudi meditacija, s pomočjo katere se posameznik nauči pravilnega dihanja in kontrole uma. Telesne terapije se izvajajo v obliki masaž, joge, akopunktore, inhalacije, aromaterapije ipd.

V nadaljevanju bo podrobneje obravnavana ena izmed telesnih terapij tradicionalne indijske medicine - ajurvedo.

6.1.1 Ajurveda⁶

Ajurveda je celovit pristop k zdravljenju po izvoru iz Indije. Beseda ajurveda v sanskrtu⁸ pomeni „znanje o življenju“ in je prvič omenjena v zapisih zbirk Veda⁹. Ta način zdravljenja je poznan že ve kot 5000 let in je v Indiji vsakodnevna praksa. Človek je mikrokozmos, vesolje znotraj vesolja. „Obstoj posameznika je po načelih ajurvede neločljivo povezan s celotnim kozmičnim stanjem«.

Ajurveda, joga in tantra so torej prastara znanja o življenju nasploh. V duhovnem razvoju človeka ajurveda predstavlja osnovo, joga telo in tantra glavo, nobene od teh vadb pa ne gre obravnavati ločeno.

Pet elementov in človek

Po ajurvedski medicini je energija kozmična zavest, ki se je uresničila v petih osnovnih elementih: prostoru (*akaša*), zraku (*vayu*), ognju (*agni*), vodi (*apa*) in zemlji (*prthivi*). Svet je po ajurvedski filozofiji nastal z vibriranjem brezzvočnega kozmičnega zvoka *om*. Z vibriranjem je nastal prostor, ki se je pričel gibati in njegovi gibi so naposled ustvarili zrak. Gibanje prostora je povzročilo trenje, ki je ustvarilo toploto, toplotna energija je ustvarila svetlobo, iz katere pa je nastala ogenj. Zaradi toplote, ki jo oddaja ogenj, so se nekateri deli

⁷ Vsi podatki o ajurvedski medicini so povzeti po Vasant Lad (1984): Ayurveda – the Science of Self healing. Lotus Press, New Mexico.

⁸ Indijski književni jezik.

⁹ Najstarejša dela svetovne književnosti, svete staroindijske knjige.

prostora pričeli topiti in ustvarili vodo, nato pa se strdili in ustvarili molekule zemlje. Na na način se je svet manifestiral v štirih elementih: zraku, vodi, ognju in zemlji.

Vsak od petih elementov se nahaja v svoji materiji. Voda v svojem trdnem stanju postane led, ogenj ga stopi v element vode, nato pa ta preide v paro in se manifestira v zraku. Para se nato širi v prostoru. Prostor, zrak, ogenj, voda in zemlja so tako združeni v eni snovi. Materija in energija sta torej isto.

Pet elementov in človeško telo

Prostor v človeškem telesu predstavljajo usta, prebavni sistem, dihalne poti, trebuh, prsni koš, kapilare, limfne žleze, tkivo in celice.

Zrak se pojavi z delovanjem mišic, bitjem srca, širjenjem in krčenjem pljuč, gibanjem sten želodca in črevesja. Pod mikroskopom je mogoče videti, da tudi znotraj vsake celice obstaja gibanje. Telo se na dražljaj odzove z gibanjem senzornih in motoričnih živčnih impulzov ter senzorno-motoričnim gibanjem. Telesni zrak torej upravlja s celotnim gibanjem v centralnem živčnem sistemu.

Ogenj se manifestira v delovanju metabolizma oz. prebavnega sistema. V sivi snovi možganskih celic se ogenj manifestira kot inteligenca. Funkcije telesnega ognja so vzpostavitev telesne temperature, prebave, procesov razmišljanja in vida.

Voda se manifestira v izločanju prebavnih sokov, žlez slinavk in sluznih open, plazmi in citoplazmi. Voda je neobhodna sestavina za delovanje tkiv, organov in drugih telesnih sistemov.

Zemlja predstavlja čvrste telesne strukture: kosti, nohte, mišice, tetive, kožo in lase. Delovanje vseh petih elementov se manifestira v delovanju čutil: sluhu, otipu, vidu, okusu in vohu.

Prostor se nanaša na funkcijo sluha, saj deluje kot medij, skozi katerega se prenaša zvok. Uho je organ sluha, ki deluje preko organa govora, ki ustvarja človeški zvok.

Zrak je soroden otipu. Organ otipa je koža, roka pa organ za občutenje dražljajev otipa. Koža roke je posebej občutljiva, roka sama pa odgovorna za gibanje v smislu držanja, dajanja in prejemanja.

Ognju pripada vid. Oko, organ vida, vodi korak in na ta način je vid povezan s stopali. Oči pri tem usmerjajo hojo.

Voda je povezana z organom okusa, saj brez vode z jezikom ne bi mogli okušati, jezik pa je funkcionalno povezan z delovanjem genitalij. Po ajurvedi se človeški spolni organi imenujejo spodnji jezik, jezik v ustih pa zgornji jezik. Oseba, ki kontrolira zgornji jezik, naj bi naravno kontrolirala tudi spodnjega.

Zemlja je povezana s čutilom za vonj in tudi s funkcijo prebave.

Človkova konstitucija

Navedeni elementi delujejo v telesu kot trije osnovni principi ali telesni sokovi, poznani tudi kot tri *doše*; *vata doša* nastane iz prostora in zraka, *pitta doša* iz ognja in vode in *kapha doša* iz zemlje in vode. Ti trije elementi upravljajo z biološkimi, psihološkimi in psihopatološkimi funkcijami telesa, uma in zavesti. Tri *doše* so odgovorne za nastanek naravnih potreb, individualnih razlik med posamezniki, emocij, vplivajo na izbor hrane in konstitucijo telesa.

Osnovna konstitucija posameznika je določena že v procesu „zasnove“. V trenutku oploditve se moška spolna celica, spermij, združi z žensko spolno celico ali jajčecem. Konstitucija vsakega posameznika se tako določi v trenutku spolne združitve s permutacijo in kombinacijo telesnega zraka, ognja, vode, kot delujejo v telesih obeh partnerjev. Poznanih je sedem tipov konstitucij: 1) *vata*, 2) *pita*, 3) *kapha*, 4) *vata-pita*, 5) *pita-kapha*, 6) *vata-kapha*, 7) *vata-pita-kapha*. Navedeni tipi se v manjši meri razlikujejo po zastopanosti vate, pite in kaphe v posameznikovem telesu. Kombinacije elementov se spreminjajo in upravljajo s fiziopatološkimi spremembami v telesu, ki se pojavijo kot odgovor na spremembo v okolju. Celotno življenje je tako interakcija med notranjim in zunanjim okoljem. Zunanje okolje vključuje delovanje kozmičnih sil – makrokozmosa, medtem ko so notranje sile – mikrokozmos, vodene po načelih vate, pite in kaphe. Po načelih ajurvedske medicine se posameznik lahko zoperstavi zunanjim vplivom, če spremeni način prehrane in življenjske navade ter tako vzpostavi ravnotežje notranjih sil v telesu.

Razumevanje treh doš

Da bi se lahko pozdravili, je potrebno po načelih ajurvede nedvoumno razumeti tri *doše*.

Doša Vata predstavlja princip gibanja. Kar se giba, je torej *vata*, ki jo zato lahko razumemo kot princip telesnega zraka. *Vato* tvorita dva elementa, prostor in zrak. *Vata* upravlja z

dihanjem, utripanjem vek, gibanjem mišic in tkiva, bitjem, širjenjem in krčenjem srca, aktivacijo citoplazme in celičnih open ter aktivacijo impulzov v živčnih celicah. *Vata* upravlja tudi z emocijami, razpoloženjem ali občutenjem svežine, nemira, strahu, tesnobe, bolečine, drhtenja in krčev. *Vata* je povezana z debelim črevesom, medenično votlino, kostmi, kožo, ušesi in bedri, kjer je tudi zgoščena. Če ima telo višek *vate*, se bo ta zbirala na teh delih.

Pita simbolizira ogenj, toplotno telesno energijo, ki se manifestira v delovanju metabolizma. Upravlja s prebavo, absorbcijo, asimilacijo, hranjenjem, metabolizmom, telesno temperaturo, barvo kože, sijajem oči, inteligenco in razumevanjem. Na psihološki ravni *pita* povzroča čustva besa, mržnje in ljubosumja. Povezana je s tankim črevesom, želodcem, žlezami znojnicami, krvjo, telesno maščobo, očmi, kožo. Tvorita jo dva elementa – ogenj in voda.

Kapha je biološka voda. Nastane iz elementa zemlje in vode. *Kapha* združuje elemente v telesu in tako ustvarja „material“ za fizično strukturo ter vzdržuje odpornost telesa. Glavna sestavina telesa je voda, ki je, gledano s fiziološkega vidika, odgovorna za in da in naravno odpornost telesnega tkiva. *Kapha* skrbi za normalno gibljivost sklepov, oskrbuje kožo z vlago, pomaga pri hitrem celjenju ran, zapolnjuje prostore v telesu, vzdržuje biološko ravnovesje, krepkost in stabilnost. Podpira pomnenje, daje energijo srcu in pljučim ter vzdržuje odpornost. Prisotna je v prsih, ki so tudi njeno središče, grlu, glavi, sinusih, ustih, želodcu, sklepih, citoplazmi, plazmi in tekočih izločkih. V psihološkem smislu vpliva na občutek spontanosti, pohlepa, zavisti, izraža pa se tudi v mirnosti, oproščanju in ljubezni.

Ravnotežje treh doš je potrebno za ohranjanje zdravja. Element zrak prižiga telesni ogenj, zato je potrebna voda za njegovo kontrolo, saj bi sicer telesni ogenj sežgal tkivo. *Vata* poganja *kapho* in *pito*, ki sta sicer negibni. Vse tri doše skupaj upravljajo z vsemi metaboličnimi procesi: anabolizmom, katabolizmom in metabolizmom. Kadar *vata* ni v ravnotežju, je delovanje metabolizma moteno in privede do povečanega katabolizma, slabitve in izčrpanja telesa. Nadvlada anaboličnih procesov nad kataboličnimi povzroči rast in obnavljanje organov in tkiv. Pretirana *pita* moti delovanje metabolizma, *kapha* povečuje hitrost delovanja anabolizma in presežna *vata* povzroča hitro izgubljanje teže.

Bolezen

»Zdravje je red, bolezen je nered«. Za ohranjanje dobrega zdravstvenega stanja se po ajurvedi predpostavlja sledeče:

- prebavni ogenj deluje uravnoteženo
- telesni sokovi, vata, pita in kapha, so v ravnotežju
- trije odpadni produkti prebave: urin, iztrebki in znoj, se izločajo harmonizirano in v normalnem stanju
- čutila delujejo normalno
- telo, um in zavest delujejo kot harmonična celota.

Ko se ravnotežje poruši, nastopi bolezensko stanje. Ravnotežje vseh funkcij zagotavlja naravno zaščito in odpornost, nasprotno pa neskladje telesa in uma privede do fizičnih in duševnih obolenj. Bolezni se ne ločujejo le na bolezni duha, telesne in duševne (ki se jih sicer ne obravnava neodvisno), temveč tudi po mestu izvora (srcu, pljučih, jetrih, ..). Simptomi bolezni se lahko pojavijo tudi na drugih delih, ne nujno na mestih, od kjer bolezen izvira.

Na nagnjenost k boleznim vpliva tudi posameznikova konstitucija. Ljudje s konstitucijo *kapha* so podvrženi istim, *kapha* boleznim kot je vnetje mandljev, sinusov, bronhitisu in zlitju krvi v pljuča. Osebe s konstitucijo tipa *pita* so nagnjene k obolenjem žolčnika, jeter, visoki kislini, razjedam prebavnih organov, gastritisu, vnetjem in kožnim boleznim. Osebe s konstitucijo *vata* so podvržene boleznim, ki izvirajo iz spodnjega dela hrbta, artritisu, išiasu in paralizi.

Neravnotežje se lahko pojavi v zavesti kot negativna emocija, vzrok bolezni pa lahko leži globlje v podoročju nezavednega, na primer v obliki jeze, besa, strahu in spontanosti. Negativne emocije tako vplivajo na posameznikovo telesno stanje.

Neravnotežje se lahko pojavi tudi najprej v telesu in se nato prenese do uma in zavest. Če nam na primer ne odgovarja hrana, ki jo zauživamo, življenjske navade, okolica ... Neravnotežje telesnih sokov povzroča nastanek toksina, ki kroži po telesu in se nalaga v določenih delih telesa ali organih, kjer se nato pojavi bolezen.

Diagnoza in zdravljenje

Diagnoza je na zahodu splošno veljaven izraz za določanje vzroka bolezni. V ajurvedi je to nenehno spremljanje odnosa med redom in neredom oz. stanjem zdravja in bolezni. Stalno odkrivanje znakov neravnotežja in bolezenskih sprememb v telesu omogoča predvidevanje reakcij organizma.

Vsakodnevno spremljanje sprememb na grebenu, jeziku, licih, očeh, nohtih in ustih je pokazatelj posameznikovega telesnega stanja. Tako je moč ugotoviti, kateri bolezenski procesi so se aktivirali v telesu, katere organe so prizadeli in kje so se nakopičile doše in toksini.

Zdravljenje po ajurvedi predpostavlja zdravila (zeliščna zdravila), akopunkturo, kiropraktiko, masažo in podobne tehnike, še pred tem pa je potrebno iz telesa odstraniti toksine, ki so odovorni za nastanek bolezni, v nasprotnem primeru bodo namreč še globlje prodrli v tkivo. Poznana sta dva načina ajurvedskega zdravljenja, eliminacija in nevtralizacija toksina, oba pa sta uporabna tako pri zdravljenju na fizični kot tudi čusveni ravni posameznikovega življenja. Um, telo in emocije se čistijo s petimi temeljnimi postopki: bruhanjem, odvajanjem, klistriranjem, absorbcijo zdravila skozi nos in prečiščevanjem krvi. Da bi posameznik ohranil zdravje se mora pravilno in zdravo prehranjevati, telovaditi, pravilno dihati in se posluževati duhovnih vaj.

7 NARAŠČUJOČI INTERES ZA TRADICIONALNO MEDICINO

Mirjana Ule (2007, 6) navaja naslednje razloge oz. tri hipoteze za vse večji interes ljudi za alternativno medicino:

1. Alternativna medicina ponuja drugačen, holističen pristop zdravljenju pacienta in spretno unovčuje slabosti znanstvene medicine, ki daje premalo poudarka odnosu zdravnik – pacient, čustvom in emocionalnim potrebam bolnika.
2. Alternativna medicina je starejša od znanstvene medicine, oslanja se na samopomoč, ki so jo izvajali v vseh kulturah, hkrati pa se prilagaja zahtevam časa in okolja. Danes se povezuje predvsem z novodobno ideologijo, ki poudarja vlogo duhovne ekologije v vsakdanjem življenju, večjo pozornost, ki naj jo posameznik posveča samemu sebi ter iskanje globjega smisla v življenju.
3. Sodobna medicina je produkt potrošniške družbe, ki je zdravje podvrgla tržnim zakonitostim, zato vse vrste zdravljenja med seboj tekmujejo in se na trgu razvrščajo po cenah, od katerih je odvisna kakovost opravljene storitve. Takšno delovanje ni skladno z zdravniško etiko, pa vendar si ne gre zatiskati oči pred dejstvom, da je to del sistema zdravljenja po principih znanstvene medicine. Takšne okoliščine so spretno izkoristili terapevti s področja alternativne medicine, tako tisti uspešni, kot tudi razni šarlatani in prevaranti.

Osnovne razlike med alternativno in znanstveno medicino, ki prav tako pojasnjujejo naraščujoči interes za alternativno medicino, so (Ule 2007,6-7):

1. Medtem ko znanstvena medicina nudi tudi še najbolj zahtevna zdravila, dodatke in načine zdravljenja, alternativna ostaja pri enostavnih, nebolečih procesih (samo)ozdravljenja.
2. Znanstvena medicina se oslanja na zahtevno tehnologijo in umetna zdravila, alternativna pa na sugestijo, enostavne in jasne postopke ter zdravila naravnega izvora.
3. Medtem ko znanstvena medicina v bolnikih vidi samo obolele organe, alternativna vidi osebe, ki trpijo ter posamične bolezni kot organski del poškodbe telesa in duha.

Pogosto se alternativne medicine poslužujejo pri psihosomatskih boleznih, kjer si je tudi izborila prednost, saj lahko pride do bolezni tudi zaradi slabega psihofizičnega stanja. Terapevt, ki obvladuje tehnike s področja alternativne medicine, bolniku vrača vero v njegovo lastno moč, moč samoozdravljenja in pravzaprav vodi bolnika skozi proces samoozdravljenja in mu odreja tudi meje določene terapije. Dober terapevt pacientu svetuje, da sam poskrbi za svoje zdravje na način, da spremeni način življenja, prehranjevanja ipd, kakor tudi pojasnjuje vzroke za nastalo bolezensko stanje in svetuje kombinacijo zdravljenja s tehnikami in postopki znanstvene medicine.

Uletova poda tudi glavni razlog za vse večjo potrebo v družbi po alternativnih metodah zdravljenja, ki ga vidi v vse večji tesnobi, s katero se soočajo ljudje v sodobni družbi. Tesnoba je posledica težnje k popolnosti ter anomalij v delovanju družbenega sistema tako na lokalni kot globalni ravni. Hrani so dodani številni dodatki, kvaliteta vode je slaba, pojavljajo se nove bolezni, epidemije. Grožnjo znanstveni medicini predstavlja dejstvo, da obdobje številnih nevarnih bolezni, kljub vsemu napredku, še ni in še ne bo tako hitro minilo. Nezaupanje narašča in neuspeli medicinski poskusi posledično vplivajo na manjše zaupanje ljudi v pomembne institucije sodobne družbe kot so gospodarstvo, politika in pravo, ki ne znajo ali ne zmorejo nadzirati in krotiti posledic, ki jih povzročajo s svojim delovanjem.

Tesnoba je navsezadnje povezana tudi z odgovornostjo, za katero stoji posameznik. Sami si izbiramo in določamo potek življenjske poti, poudarja se pomen osebne sreče, kar v ljudeh vzbuja občutke tesnobe, saj niso nikoli povsem prepričani, da so naredili prave izbire (Ule 2007).

8 ZAKLJUČEK

Medicina, pa naj gre za tradicionalno ali moderno, alternativno ali znanstveno, obstaja z enim ciljem: zdraviti ljudi. Zdravstveni sistemi se, podobno kot kulture in narodi, med seboj razlikujejo in tudi medicinska je ena od kulturnih konstrukcij. Vendarle je preteklo veliko časa, da je bilo to dejstvo sprejeto in da se s to idejo v ozadju preučujejo druge kulture, njihovi sistemi, običaji, filozofija in ostalo.

S pomočjo medicinske antropologije so bila pojasnjena številna dejstva, povezana s področjem medicine, med drugim tudi to, da je medicina kulturni konstrukt; da bi torej naši principi zdravljenja naleteli na neuspeh, če bi se napotili zdraviti ljudi v Indijo ali Južno Ameriko. Medicino je potrebno prvenstveno preučevati znotraj kulturnega okvirja nekega naroda, saj se razumevanje telesa, zdravja, bolezni, smrti in ostalega v marsičem razlikuje od kulture do kulture.

Zahodna moderna medicina tako sovпада s kulturnim kontekstom Zahoda, kjer življenje poteka hitro, v prenatrpanih mestih, na telo se gleda kot na mehanizem, za bolezen ni časa, saj je pomembneje izvršiti poslovni cilj, delati in v splošnem ni zaželjeno biti bolan. Vsakdanje življenje olajšuje tehnologija, ki nam pri marsičem pomaga in hkrati pospešuje tempo življenja, enako pa se pričakuje tudi od medicine - da bodo obravnave pacienta in zdravljenje izvršene hitro, učinkovito in brez napak, saj se medicina razvija na osnovi znanosti, ki naj bi to tudi omogočala. Ravno zaradi tega je postala tako zelo logično, da se bolezen lahko odpravi z eno tableto, saj za dolge procese zdravljenja ni časa. V kapitalistični potrošniški družbi so plodna tla tudi še za eno industrijo in trgovino – farmacevtsko industrijo. Morda se tudi zaradi tega medicina na Zahodu ne ukvarja s tem, kako vzdrževati zdravje na način indijske ajurvede. Množice, denar in bolezen so dejavniki, ki poganjajo to industrijo. Pri tem se postavi vprašanje, zakaj ji zaupamo in hitro postane jasno, da je to tudi zato, ker temelji na znanosti, ki je v našem kulturnem okvirju priznana kot objektivna, pomembna, vzvišena, verodostojna in nepogrešljiva.

Tradicionalne medicine in njihovo holistično razumevanje človeškega telesa in življenja v splošnem je rezultiralo v temu odgovarjajočem sistemu zdravljenja, kjer je v ospredju posameznik in predvsem zdravje. Tradicionalne medicine v splošnem ali tradicionalna indijska medicina oz. ajurveda, na katero sem se osredotočila v diplomskem delu, da bi

prikazala razliko v splošnem razumevanju telesa, zdravja in bolezni, se veliko bolj ukvarjajo z ohranjanjem zdravja in samoozdravljenjem.

Porast zanimanja za alternativno medicino je dokaz že sam po sebi, da tehnologija, ki se jo tako ceni v zahodni družbi, ne more nadomestiti potrebe po aktivnem sodelovanju v procesu ozdravljenja in potrebe po tem, da bi zdravniki morali obravnavati paciente kot individue, ki trpijo, boleajo. Za dobrobit ljudi je potrebno na področju medicine nadvladati predsodke, ki zavirajo učinkovitost alternativne oz. tradicionalne medicine. Znanost bi morala služiti za preverjanje učinkovitosti, ne pa za dokazovanje trdnih in zastarelih pogledov in predsodkov zahodne medicine. Pomembno je obrniti se k ljudjem, ki kažejo vse večje zanimanje za alternativno medicino in če je ta dovolj učinkovita in pomaga, jo lahko smatramo za medicino, ne glede na to kje, kdaj in pod kakšnimi pogoji je nastala. V vsakem primeru si zasluži znanstveno preverjanje in zanimanje znanosti v splošnem.

9 LITERATURA

Berger, Peter in Thomas Luckman. 1992. *Socijalna konstrukcija realnosti*. Zagreb: Biblioteka Naprijed.

Bukovčan, Tanja. 2008. "Želim odabrati koga ću voljeti i kamo ići na liječenje" – aktivizam u istraživanju komplementarne i alternativne medicine u Hrvatskoj. *Etnološka istraživanja*, 1(12-13): 63-85.

Brenko, Aida, Željko Dugac in Mirjana Randić. 2001. *Narodna medicina*. Zagreb: Etnografski muzej.

Černič, Mateja. 2010. *Pojem alternativnosti v znanosti – aktualne dileme alternativne medicine v Sloveniji*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Edzard, Ernst. 2006. Complementary medicine. *Zdravstveno varstvo* 45 (2). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/v2/results> (10. september 2010).

Grmek, Mirko Dražen. 2000. *Život, bolesti i povijest*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.

Giddens, Anthony .2007. *Sociologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Glesinger, Lavoslav. 1954. *Medicina kroz vjekove*. Zagreb: Zora.

Illich, Ivan. 1974. *Medical Nemesis*. London: Calder & Boyars. Dostopno prek: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC17323/PDF/VO57P00919.pdf> (10. september 2010).

Inglis, Brian in West, Ruth. 1983. *Alternativna medicina*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.

Lad, Vasant. 1984. *Ayurveda – the Science of Self healing*. New Mexico: Lotus press.

Lipovec, Čebren Uršula. 2008. *Krožere zdravja in bolezni: tradicionalna in komplementarne medicine v Istri*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Ogorevc, Nataša. 2008. *Promocija nekonvencionalnih metod zdravljenja*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Pool, Robert in Geissler, Paul. 2005. *Medical Anthropology*. Buckingham: Open University Press.

Staničić, Živka. 2007. Postmoderni tip medicinske pluralizma: o statusu alternativnih modalitetov liječenja na suvremenom medicinskom tržištu. *Sociologija i prostor : časopis za istraživanja prostornoga i sociokulturnog razvoja* 45(175-1):147-164.

Šimenc, Jana. 2008. *Anatomija bolečine – kaj pravi medicinska antropologija*. Dostopno prek: <http://www.etno-muzej.si/sl/etnolog-18-2008-anatomija> (15. september 2010).

Turza, Karel. 2007. *S one strane paradigme objašnjenja u suvremenoj medicini*. Beograd: Filozofska istraživanja.

Ule, Mirjana. 2003. *Spre gledana razmerja: O družbenih vidikih moderne medicine*. Maribor: Aristej, zbirka Dialogi.

Ulčar, Barbara. 2009. *Primerjava konceptov telesa, bolezni, zdravja ter zdravljenja v konvencionalni medicini in ayurvedi*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ule, Mirjana. 2007. Vloga in pomen alternativnih zdravilskih praks v zdravstvenem varstvu ljudi. *Zdravstveno varstvo* 46. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/v2/StreamFile.aspx?URN=URN:NBS:SI:doc.pdf> (15. September 2010).

World Health Organization. 2001. *Legal Status of Traditional medicine and Complementary/Alternative medicine. A Worldwide Review*. Worldwide Review. Dostopno prek: http://whqlibdoc.who.int/hq/2001/WHO_EDM_TRIM_2001.2.pdf (20. september 2010).

